

Totalreform av lagstiftningen om sexualbrott - Frågor och svar

1. Våldtäkt och samtycksbaserad reglering

Hur förbättrar den nya bestämmelsen om våldtäkt offrets ställning?

En tydligare reglering säkerställer att tyngdpunkten i alla skeden av straffprocessen läggs på frivilligheten hos den som varit föremål för handlingen. Tyngdpunkten i rekvisitet för våldtäkt ligger för närvarande på användningen av våld eller hotet om våld.

Vad betyder ”med en person som inte deltar frivilligt”?

Betydelsen avviker inte från allmänspråkets betydelse. Frågan är huruvida personen vill delta i handlingen eller inte. Enligt bestämmelsen förutsätts det inte att frivilligheten eller avsaknaden av den har uttryckts på något bestämt sätt. Frivilligheten eller avsaknaden av den kan till exempel uttryckas verbalt, med gester eller genom någon annan handling.

Varför används inte ordet ”samtycke” i lagen?

En våldtäktsbestämmelse som baserar sig på avsaknaden av samtycke betyder inte nödvändigtvis att ordet ”samtycke” måste användas, utan i en bestämmelse som i sak är samtyckesbaserad kan också användas andra termer. Frasen ”att delta frivilligt” anses bäst beskriva den i våldtäktsbestämmelsen avsedda kränkningen av ömsesidigheten i den sexuella handlingen. Det finns dessutom vissa nackdelar med att använda ordet ”samtycke” i våldtäktsbestämmelsen. Termen har till exempel vissa etablerade betydelser inom straffrätten.

Måste man alltid uttrycka sin ovilja att delta i den sexuella handlingen med den andra personen?

Att man inte deltar frivilligt behöver inte uttryckligen uttryckas med ord eller handlingar. Personens deltagande måste anses vara ofrivilligt om det på basis av personens ord eller beteende är osäkert om personen är frivillig. Föremålet för handlingen kan också vara helt passiv på grund av att personen är rädd, kraftigt berusad eller sover, och då har personen inte en möjlighet att utforma eller uttrycka sin vilja. Även i sådana fall är det våldtäkt att ha samlag.

Vad gäller när den person som är föremål för den sexuella handlingen inte har uttryckt vad den vill?

Det finns ingen allmän rätt att inleda ett samlag eller en sexuell handling med en person som inte har uttryckt sin vilja.

Jag vet att min partner tycker om att jag inte särskilt frågar om lov före samlag - betyder det att jag kan bli skyldig till våldtäkt?

Avsikten med våldtäktsbestämmelsen är inte att begränsa det sexuella umgänge mellan vuxna där parterna inte kränker varandras sexuella självbestämmanderätt. Att personen

deltar frivilligt kan vara tydligt till exempel på basis av parternas relation och ömsesidiga kommunikation.

Att parterna har haft samlag tidigare är inte tillräckligt för att betyda att personen är frivillig att delta i samlag vid en senare tidpunkt.

Måste man få ett skriftligt eller verbalt samtycke till samlag eller sexuella handlingar?

Det förutsätts inget uttryckligt samtycke eller att samtycket uttrycks på ett bestämt sätt. Det väsentliga i sexuellt umgänge är att båda parterna deltar frivilligt. Vilja att delta kan kommuniceras också på andra sätt än verbalt.

Vad gäller om den andra personen säger först efteråt att det inte var frivilligt?

Om den andra personen inte har deltagit frivilligt under samlaget är det våldtäkt. Straffbarheten beror också på uppsåtligheten. Om en person i efterhand ångrar att personen deltog frivilligt i samlaget eller om personens inställning förändras till negativ först efter samlaget, är det inte fråga om våldtäkt.

Hur offren reagerar efter en våldtäkt varierar mycket, och vid en straffprocess kan det vara svårt att på basis av enskilda omständigheter efter handlingen dra slutsatser om huruvida personen har våldtagits eller inte.

Är det möjligt att våldta en annan person av misstag eller utan att inse att det är våldtäkt?

Nej, det är inte möjligt. Gärningen är straffbar endast om den är uppsåtlig. Det väsentliga när man bedömer om gärningen varit uppsåtlig är vad det finns för tydliga bevis på frivilligheten eller avsaknaden av den, och om svaranden har förstått det. I fall där personen har uttryckt avsaknaden av frivilligheten genom avfärdande kroppsspråk eller uttryckligen med ord, borde den andra personen i normala fall ha förstått. Det finns också andra omständigheter i samband med handlingen som kan vara av betydelse för hur frivilligheten uttrycks.

Är det också i fortsättningen våldtäkt att med våld eller hot ha samlag?

Ja, det är det. Detta sägs tydligt i våldtäktsbestämmelsen. I dessa fall behöver man inte heller bedöma separat om föremålet för handlingen har deltagit i samlaget frivilligt.

Vad betyder sexuellt övergrepp och hur skiljer det sig från våldtäkt?

Våldtäkt innefattar endast gärningar där samlag ingår. Vid sexuella övergrepp är det endast fråga om andra sexuella gärningar än samlag.

Sexuellt övergrepp är att genom beröring eller på något annat sätt utsätta en person som inte deltar frivilligt för en sexuell handling så att handlingen på ett väsentligt sätt kränker den andra personens sexuella självbestämmanderätt.

Straffbara gärningar som är sexuella övergrepp är till exempel intensiv eller kraftig beröring av kroppsdelar som har sexuell betydelse, att få någon annan att se på när man själv har sex, att få någon att företa en sexuell handling där man själv är föremålet för handlingen eller att fotografera någon annans könsdelar eller samlag.

Den nya bestämmelsen om sexuellt övergrepp innebär i sak att den gällande bestämmelsen om tvingande till sexuell handling ersätts med en samtyckesbaserad bestämmelse.

Hur skiljer sig sexuellt övergrepp från sexuellt antastande?

Rekvisitet för sexuellt övergrepp gäller sexuella handlingar som väsentligt kränker den sexuella självbestämmanderätten. Sexuellt antastande gäller sexuella handlingar som är ägnade att kränka en persons sexuella självbestämmanderätt. Vid sexuella övergrepp är det således fråga om allvarigare sexuella handlingar än vid sexuellt antastande. Ingendera gäller handlingar som innefattar samlag.

2. Brott mot barn

Hur skiljer sig bestämmelsen om våldtäkt mot barn från våldtäktbestämmelsen?

Bestämmelsen om våldtäkt mot barn kan endast tillämpas på handlingar som riktas mot barn yngre än 16 år, emedan bestämmelsen om våldtäkt endast gäller barn äldre än 16 år. Därför är våldtäkt mot barn en handling som är mer klandervärd och som bestraffas strängare.

I övrigt motsvarar rekvisiten i huvudsak varandra. Utgångspunkten är dock att barn i åldern 12-15 har en mindre utvecklad förmåga att fatta beslut om sexuellt umgänge och sexuella handlingar än vuxna. Därför ska barn också skyddas i större utsträckning än vuxna bland annat genom att föreskriva att till och med de fall där barnet har förmåtts till samlag genom uppmaning, lockande eller övertalning är våldtäkt när det råder en väsentlig skillnad i ålder och psykisk mognad mellan gärningsmannen och barnet.

Unga barn ska skyddas med ännu strängare reglering: samlag med barn yngre än 12 år är alltid våldtäkt mot barn, och då bedöms inte heller barnets frivillighet.

Kan en 16-åring bli skyldig till brott genom sexuellt umgänge med en 14-åring?

Om båda deltar i den sexuella handlingen frivilligt, är det inte heller i fortsättningen fråga om en straffbar handling.

Sänks skyddsåldersgränsen till 12 år?

Åldern 12 år är en absolut skyddsåldersgräns, och en handling som riktats mot ett barn som är yngre än 12 år uppfyller som sådan rekvisitet för ett allvarligt brott.

I övrigt ändras skyddsåldersgränsen på 16 år inte. När det gäller barn i åldern 12-15 beror straffbarheten på ålder och mognad. Avsikten är inte att kriminalisera ungas ömsesidiga, frivilliga sexuella handlingar.

Blir det straffbart att ta badbilder på sina egna barn?

Definitionen av bilders sexuella innehåll ändras inte i sak. När man bedömer om en bild visar barnet på ett sexuellt sätt bör man beakta ett antal olika omständigheter så som till exempel åldern på barnet på bilden och hur barnet visas.

Kan man bli skyldig till innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn om man av misstag hamnar på en webbsida som visar barn på ett sexuellt sätt?

Nej, det är inte möjligt. Straffbarheten förutsätter uppsåtlighet. För att en handling ska vara straffbar enligt bestämmelsen ska den som får tillgång till bilden ha försökt få tillgång till materialet avsiktligt.

3. Sexuellt antastande

Vilka handlingar är straffbara såsom sexuellt antastande i fortsättning?

Sexuellt antastande gäller för närvarande bara beröring. I fortsättningen ska bestämmelsen tillämpas också på sexuella handlingar av annat slag, om handlingens allvar kan jämföras med beröring. En annan förutsättning är att handlingarna är ägnade att kränka en persons sexuella självbestämmanderätt och att de inte med stöd av andra bestämmelser kan bestraffas strängare. Med beröring ska fortsättningsvis avses till exempel smekningar, kramar och klappar eller andra motsvarande sexuella handlingar. Andra handlingar som inte är beröring kan till exempel vara att följa efter någon mot dennes vilja och föreslå sexuellt umgänge eller att sända fräcka sexuella bilder eller meddelanden, att blotta sitt könsorgan, att fotografera någon under kjolen, att lyfta upp någons kjol eller blus eller annan liknande beröring.

I vissa situationer anses det vara oklart när de andra beröringshandlingarna kan anses vara sexuella och ägnade att kränka den sexuella självbestämmanderätten, och därför kräver man att handlingarna är tillräckligt allvarliga och beaktar även de övriga omständigheterna.

4. Straff

Hur förändras straffskalorna?

Nästan alla straff för sexualbrott blir strängare, vilket beror på att vissa straffskalor höjs och på att vissa straffbestämmelser ska tillämpas på sådana handlingar som för närvarande bestraffas lindrigare eller inte bestraffas alls. I praktiken kommer särskilt den höjning av straffskalan som gäller minimistrafteffekten att förlänga fängelsestraffen för dömda personer. Tillämpningsområdet utvidgas till exempel för våldtäkt och minimistrafteffekten höjs från fyra månader till ett år i fängelse i alla fall. Rekviritet för sexuellt övergrepp kommer också att omfatta en grov form av handling som höjer det maximala straffet för de allvarligaste handlingarna från tre år till sex år i fängelse.

Straffen för sexualbrott som riktas mot barn blir strängare särskilt därför att de handlingar som anses som samlag är straffbara när de gäller barn. Minimistrafteffekten höjs därför från ett år till två år i fängelse. Även den nya skalan för grovt sexuellt övergrepp riktat mot barn höjer minimistrafteffekten i de allvarliga fallen från ett år till två år i fängelse. Minimistrafteffekten på två år förutsätter i allmänhet att ovillkorligt fängelse döms ut, och dessutom förlängs fängelsestraffen.